

Nr 89.

Av herr **Lindhagen**, *angående svenskt, eventuellt skandinaviskt, baltiskt eller allmänt småstatligt initiativ beträffande militärväsendet, avrustning vid internationella förhandlingar angående militärväsendet.*

Under letandet efter möjligheter till besparing har i årets statsbudget många anslag till omistliga kulturvärden lätt stryka på foten. Den allmänna meningen har dessutom fått en särskild strykpojke i kommittéväsendet, genom vilket dock åstadkommes att under partiernas kamp om makten det hela i alla fall rör sig framåt åtminstone i någon mån.

Allmän avrustning, dess materiella och ideella betydelse.

Den förnämsta källan till möjligheter för besparing lämnas däremot i fred i det stora hela. Militärväsendet är fortfarande ingen strykpojke utan guldgossen som förut. Militärväsendet har ruinerat världen, men ingen vill ruinera militärväsendet. Det behövs emellertid en hushållning, som slår i spann ordentligt, och en sådan utväg, den enda utvägen, ligger i ordet *avrustning*. Folken behöva nu förlösande ord och icke undanflykter, de behöva manliga initiativ och icke trööstlöst väntande på blinda ödens ankomst.

Avrustningen är emellertid någonting mera än den yppersta källan till besparingar. Den representerar framför allt ett andligt värde. Det är kanske därför, som den icke har någon notering på den politiska fondbörsen, vilken sällan har något till övers för att hjälpa oss att få en god vilja. Ett klart avrustningskrav från de mäktige skulle betyda nyskapning av en idé, frammanandet av produktiva krafter av förhoppningar, som kunde giva de små människorna något att hålla sig till. Vilken vår skulle ej börja spira i sinnena, om människornas avvärjning upphöjdes till ett folkkrav, som gick genom världen och oblidkeligen förverkligades.

I denna anda betyder avrustningen ingenting mindre än en revolution. Den är taktiskt revolutionär genom sin resning mot våldet såsom kulturmedel. Denna omstörtning är minst lika nödvändig, som den

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 3 saml. 32 häft. (Nr 89-91.) 1

materiella och själsliga. De båda senare förutsätta den förra. Jag tror, att historiens erfarenheter ha lärt oss det.

Vapenvåldet.

Även för strävanden med goda eller för tämligen goda syften ha i världshistorien två olika utvägar begagnats, nämligen våldets väg och kärlekens väg. Båda ha hitintills misslyckats eller kanske vi hellre skola säga: våldets väg har misslyckats och kärlekens väg har ännu icke lyckats.

Anledningen är väl, att våldet i politiken betyder intressenas kamp mot varandra med motto »egna rättigheter och andras förpliktelser», under det att kärleken betyder samvetets kamp mot oss själva med mätto »egna förpliktelser andras rättigheter». Våldets organisation är militarism i vidsträckt bemärkelse, kärlekens organisation är självövertinnelse, personlighetens frigörelse.

Det är klart, att det ställer sig lättare för människorna att lystra till en uppfordran att taga ett tillhygge och slå till andra, men svårare att av egen kraft låta bli det. Därför ha också under intressepolitikens slagsmål genom tiderna stora skaror samlat sig under härskare, som ville, om än för vitt skilda ändamål, grunda ett välde med våld, såsom Dsinzgis-Kan, Alexander, Cæsar, Tsar Peter, Robespierre, Napoleon, Marx, Bismark, Lenin. Svårare har det varit för oss människor att i anda och sanning stödja de mänskliga idéernas världsherravälde under ledning av förkunnare, vilka såsom politisk förlösning predikade Laot-e, godheten, Konfutse, mildheten, Buddha välviljan, Zarathustra rättskaffenhets, Sokrates dygden och Kristus kärleken.

Det är de senare politiska programmen, som kunna sammanfattas i det svåraste och oundgängligaste: fred på jorden och människorna en god vilja och detta ords praktik: genom ekonomiska omdaningar och själarnas kultivering på samma gång en enda mänsklighet med självansvar utan privilegierade klasskillnader.

En annan orsak till de båda vägarnas misslyckande är väl, att våldet företrädesvis tagit hand om det offentliga livet och kärleken fått föra en undanskymd tillvaro i det privata.

Våldets väg även med goda syften är dock en misstänkt figur redan därför, att de onda syftena endast begagna sig av detsamma och ej kunna annat. Redan en specifikation av dessa vägar ökar betänkligheterna.

Våldet och dess lindrigare, ofrånkomligare art, tvånget gör sig gällande på många sätt. En art är det andliga eller auktoritetsvåldet. En annan siffrornas våld, majoritetssiffrornas välde över minoritetstalen,

de levande såväl som de statistiska siffrorna. En huvudroll spelar det ekonomiska våldet, såsom monopolvåldet eller de högsta prisernas våld, konkurrensvåldet eller de lägsta prisernas våld, lokouts- och strejkvåldet samt annat uthungringsvåld. Till sist kommer våldet i egentlig bemärkelse eller tillhyggenas våld, fullkomnat i vapenvåldet. När detta utövas av väpnad emot obeväpnad är och förblir det helt enkelt vad man kan kalla banditvåldet, vare sig det brukas av regeringar, av deras soldatesk eller av yrkesmördare.

Det är givet, att människorna, så länge de icke kunna höja sig till någon bättre taktik, icke ha någon annan utväg än våldet och ständigt komma att utöva det mot varandra. Men man söker ursäkt sig med, att även därmed nås goda resultat. Ja, visserligen till skenet och i lyckligaste fall till en kort tid. Franska revolutionen var ett sådant beprisat våld. Men vad har den lämnat efter sig såsom den sista blomsringen av sitt solvarv — ingenting annat än två världskrig. Allt har ånyo sammanstörtat.

Man finner också, att olika slags välden, som genom våld uppbyggs uti historien i bättre avsikt, ofta genast, oftast ganska snart och alltid förr eller senare väl hunna toppunkten av makt åter gått under. De ha nämligen börjat anfrätas av vad man kallar »förfallet». Och varför? Jo sannolikt därför, att människorna äro varandra lika av naturen och de som söka begränsa sig till våld allra mest. De gamla tyrannerna blevo tyranner, därför att makten fördärvade dem. De nya frihetskjältarna för egen vinning bliva, väl komna till makten, fördärvade av den, på samma sätt. De finna sig slutligen nödgade till allt större förtryck för att kunna hålla sig kvar. Men som »världens störste filosof» Laotse siade för nära 3,000 år tillbaka: »Skulle någon genom eget görande vinna riket, kommer han att fördärva det. Skulle någon försöka fasthålla det såsom rov, kommer han att förlora det.» Historien är väl en klarläggande verifikation till denna profetia.

Man skulle kunna tycka, att världens folk, som vandra där nere i skuggorna, borde någon gång gripas av behovet att finna vägarna ut ur sina trångnål. Det förefaller naturligt att de skulle längta efter ett ljus i mörkret, som kunde vägleda dem. Men så är verkligen trots allt ännu knappast förhållandet. Visserligen vore med visshet den stora mängden tacksam därför, men deras institutioner, deras politik, deras öde vilja icke tillåta någon sådan vägledning. Därför är avrustningen efter kriget så underligt det låter uppenbarligen ännu mindre aktad såsom ett politiskt krav än före detsamma. Alla anse sig fortfarande behöva militärväsendet för att kunna föra ett arronderingskrig,

ett hämnedekrig eller ett försvarskrig mot eventuellt angrepp. Detta trots vissheten om, att alla dylika krig betyda både egen och andras undergång, andligt, lekamligt, materiellt, hur kriget än utfaller.

Om vi skola vara uppriktiga, anse sig alla eller åtminstone de flesta behöva rustningarna numera även för de inrikes uppgörelserna mellan klasserna. Frågan är om detta icke för närvarande i själva verket är nästan ett huvudskäl. Å ena sidan är man angelägen om ett militärväsende för att hindra upplopp och å andra sidan anser man sig behöva detsamma för att åstadkomma revolutionen. Bland unga arbetarskaror var för ej länge sedan den runda knappen med det brutna geväret på rockuppslaget symbolen för deras yppersta dagspolitiska ideal. Nu är en »demokratiserad» härordning, en myckenhet effektiva gevär, den flammande lösen. Människorna äro som nötskal på vågorna, blinda redskap. Än bär det upp än bär det ned utan någon fast världsåskådning och kompass mot de oförgängliga världarna.

Sådant blir emellertid svaret på okristlighet från de härskande, ideallösheten i deras politik. Man skyfflar även på yttersta vänstern ut på sophögen »människornas karaktärsdaning och deras personlighetens inre utveckling såsom en samhällsangelägenhet» samt glädes bland de menige övermåttan över vapenövningar och utsikterna att få uppläsa andras frihet, förbjuda yttrandefrihet, internera, häkta ja döda, det enda människorna under alla förhållanden förstå sig på. Uti denna nyorientering i Sverige yttrade en ung elektrisk arbetare till en bekant till mig att när den nya riktningen kom till makten, vilket blott var en kort tidsfråga, skulle dess första åtgärd vara att internera borgmästare Lindhagen. Detta är ju också en redig konsekvens. Den som icke följer maktens skiftningar i partilivet utan står fast vid sin åskådning, en sådan människa önskar man alltid avförd från dagordningen på något våldsamt sätt. Följden blir, att de båda motsättningarna allt mer förälska sig å ömse sidor i vapnens banditism. Och vem än segrar i denna kamp med tillhyggena om makten utan förmåga, blir resultatet obevekligt undergång för båda och för alla.

Under sådana förhållanden bör det vara angelägnare än någonsin, att vi lära oss förstå, att människornas avväpning är en livsfråga. Vi fråga, varför ingen regering vill missionera i världen för en sådan frigörelse.

*Nedsättning i
rustningarna.*

Även här bekräftas således, att intressena enligt sin natur till sist förena sig mot varje annalkande andligt värde, som hotar att i grund rubba deras vardagscirklar. En beprövad utväg brukar i en sådan

situation vara att till synes ställa sig välvillig men på samma gång avböja den hotande omstörtningen i hjärnorna genom att förorda allenast något av det hela, som man ej vill vara med om. På detta sätt har parollen om nedsättning i rustningarna tillkommit. Denna politik är på visst sätt farligast för avrustningen och dess ideella vinningar.

Programmet om nedsättning i rustningarna utslätar icke kainsmärket på mänsklighetens panna utan håller det vid makt. Dessutom är det väl ett olösligt problem att behålla rustningar för att kunna övervinna varandra och på samma gång fordra av varandra att avstå från möjligheterna därtill. Ett sådant krav kan svårligen skapa annat än virriga situationer utan reda och sammanhang. Det har hitintills också alltid väsentligen kört fast.

I anslutning till detta principiella vankelmod som programmet nedsättning i rustningarna innebär börjar nu den nya världsorganisationen uppbyggas. Därigenom befästes principen alltmer med sina svårigheter för en långvarig tillvaro. Nationernas förbunds konstitution känner sålunda icke till begreppet avrustning. Den talar till och med om tillåtna krig. Den fredliga avsikten har icke ännu förmått rikta sig väsentligt mot krigens reella orsaker. Inga konkreta rättsgrundsatser för sammanlevnaden mellan folken i allmänhet lagfästas i dokumentet. Man tror sig böra åtminstone tills vidare kunna vinna syftet allenast med en formell tvångsorganisation med hot om krig, blockader och uthungring såsom de yttersta maktmedlen.

Det nya uppslaget genom kongressen i Washington känner icke heller till något annat än nedsättning i rustningarna och synes till sist råkat i virrvarr inför detta svåra konststycke. Den första interparlamentariska unionens sammanträde efter världskriget i Stockholm 1921 spelade blott på samma strängar i en rörig resolution. Likaså folkförbundet och nordiska interparlamentariska förbundet samma år. Vid ett första sammanträde efter kriget med fredsorganisationernas internationall år 1921 i Luxemburg sökte ledningen åstadkomma någon rättning åt rustningsminskningen genom en förklaring, att folkförbundet dock behövde en här och en flotta. Över denna ansats strök emellertid församlingens majoritet ett brett streck med framhållande av avrustningen såsom det väsentliga. För den gången räddades således denna organisations gamla traditioner.

Om man möjligen kan förstå, att stormakternas människor, nedbrutna av sina staters diplomatiska spel samt förvildade av maktstrider och krig, hava svårt att resa sig, bör dock större anspråk kunna ställas på de smärre staterna, vilka under kriget voro neutrala. De borde,

förefaller det, lättare kunna intressera sig för vidare framtidssyner och därigenom möjliggöra ett befruktande av vår egen dagspolitik och en tidigare skörd för framtidens människor. De borde med andra ord känna sig förpliktade att taga de initiativ, som utebliva från de store samt således också till avrustningen.

Även här möter emellertid obenägenhet lika väl som i den stora världen. Möjligen är man mera benägen att på egen hand vidtaga minskningar i sina militärutgifter. Men om världens avrustning vill man knappast höra talas, åtminstone icke förr än man fått tillstånd därtill från Paris och London. Och om egen avrustning redan nu icke alls.

En svensk militärkommission är som bekant tillsatt med uppdrag att bereda frågan om »begränsning av de militära utgifterna och därmed sammanhängande ärenden». Regeringen syftade närmast, såsom av motiven framgår, till en modifikation av utgifterna med hänsyn till å ena sidan under kriget vunna erfarenheter om behoven och å andra sidan den ruinerande uppgiften att upprätthålla det nyligen beslutade härväsendet under penningvärdets fall och nya statsändamåls framträngande. Till allt detta, menade regeringen, komme den rörelse för en avveckling i större och mindre grad av de hittillsvarande militära rustningar, vilken då inför krigets väntade avslutning starkare än någonsin gjorde sig gällande över snart sagt hela världen. Ur slutpunkterna i motiveringen framskynta till sist ett sammanfattande skeptiskt avståndstagande från avrustningstalet såsom utopiskt åtminstone för närvarande.

Om denna militärkommissions uppgift synes man i vårt politiska liv slå vakt nästan ännu mer i dag än i går. Tidens uppfordringar ha, som sagt, icke ens ur sparsamhetens synpunkt, gjort något intryck. Den svenska statsmakten känner icke till ordet avrustning, den talar blott om nedsättning i rustningarna såsom ett program, på vilket en ny härordning skall byggas och bibehållas under ovissa tider framåt.

Men icke heller dennas förespeglade nedsättningar i rustningarna påskyndas inom militärkommissionen, såvitt vi kunna finna, av hänsyn åtminstone till nödläget. Mångahanda små besparingar göras på ingalunda oviktiga anslag till kulturella ändamål. Men fjärde och femte huvudtitlarna trona fortfarande såsom en ganska helig mark. Om detta beror på en överenskommelse mellan konungamakten och ministären eller den senares övertygelse eller kommissionens långsamhet, har icke bragts till riksdagens kännedom.

I en punkt förekommer emellertid en liten överraskning. Det har föreslagits ingenting mindre än indragning av anslaget till *det frivilliga*

skytterväsendet. Detta sker emellertid icke ur några som helst ideella synpunkter. Något tvivel riktas icke mot ett penningbeviljande, som avser att skapa ett »skjutskickligt folk», ett folk som kan träffa pricken, representerande ett människohjärta, eller med andra ord ett fördummat folk. Det anmärkes endast, att den frivilliga skytterörelsen icke är av den betydelse ur försvarssynpunkt, att anslag därtill bör belasta den så svårfinansierade övergångsbudgeten för tiden 1 januari—30 juni 1923. Det ställes till och med i utsikt att anslaget under andra former möjligen kan inarbetas i den blivande problematiska härordningen. Med en sådan motivering blir, såvitt jag förstår, detta förslag till indragning av anslaget på samma gång en uppfordran till riksdagen att bevilja det.

Måhända skulle utan avvaktan på militärkommissionens betänkande även på andra punkter redan nu kunna göras indragningar av hänsyn till nödläget, utan att landets s. k. försvarskraft därigenom på något begripligt sätt rubbades. För min del förefaller det mig undersamt, vilket utomordentligt behov påkallat bibehållandet exempelvis av *anslaget till militär- och marinattachéer* på utrikesdepartementets stat, vilket anslag dessutom anges bära ytterligare ökas. Stormakterna anställde först dylika befattningshavare hos sina utländska beskickningar förnämligast för att spionera på främmande staters militärordningar. Därefter ansågo småstaterna sig skyldiga att följa detta eleganta exempel åtminstone till formen. Vi behöva dock inga spioner och äga icke heller någon rätt att hålla dem. De lojala upplysningar om nya uppfinningar och anordningar, som kunna inhämtas, behöva väl knappast nu mer än i äldre tider och allraminst, då vårt militärväsende står på större eller mindre avskrivning, föranleda anställandet av dylika tjänstemän.

Ute ibland folket återfinnes nog den gamla outsläckliga medkänslan för tankarna. Men i organisationerna förmärkes en viss nedstämning i följd av det växande trycket från olika håll. Det erbjudes allt färre plattformar för att föra de andliga verkligheternas talan och således även avrustningens. De partipolitiska talarstolarna äro så gott som avstängda med undantag i viss mån av vänstersocialisternas. Man är nästan uteslutande hänvisad till nykterhetsfolket och särskilt dess ungdomsorganisationer, vilka livligt intressera sig för fredssaken och en grundlig lösning av ifrågavarande problem. Det har också visat sig, att inom en del religiösa kretsar i statskyrkan såväl som frikyrkorna, det föreligger ett ganska stort intresse att avskaka sig dogmatiken och överföra något av kristendomen i livet. Uti dessa kretsar finner även avrustningskravet genklang. Men även här sluta sig de officiella por-

tarna. Under sökande efter möjligheter att ordna ett möte i denna angelägenhet för att låta ett stycke svensk opinion göra sig hörd i Washington, ansågos möjligheter föreligga att erhålla Emanuelskyrkan i huvudstaden som möteslokal. Inom församlingen fanns opinion därför och en framställning, undertecknad av personer från såväl kyrkligt som annat håll, riktades till kyrkans styrelse. Efter åtskilliga förhandlingar blev svaret dock från styrelsens sida till sist ett obehagligt nej. Ett krav som sträckte sig längre och djupare än den officiella politikens, ansåg man gå utöver måttet av denna kyrkas kristendom.

*Den andliga
makten.*

Anledningen till denna nedgång ligger i krigets efterverkningar. Den andliga makten är underminerad i sinnena och institutionerna. Den är nästan förklarad i landsflykt i det politiska livet samt hänvisad nu mer än någonsin till gudstjänsttiderna, förmaksborden samt i övrigt till »den enskilda företagsamheten». Intressepartier äro, kan man säga, i lyckligaste fall gammalliberaler, när det gäller denna oförstörbara hälft av det mänskliga livet. Den andliga fattigdomen är en tolererad sak och likaså den andliga kapitalismen. Det har, som sagt, visserligen gjorts försök, som till en början kröntes med framgång, att få en påminnelse om livets andra hälft till en början i de socialdemokratiska programmen. Men såsom ock redan framhållits utplånades dessa insatser sedermera för att materialismen ej skulle i konstitutionerna bli träd för nära i sin monumentalitet. Endast vänstersocialistiska partiet har ännu kvar på papperet detta minnesmärke från en kort vårbrytning.

Det framhålles ibland, att de små neutrala staterna sakna auktoritet för att träda fram med krav på diskussion om en rättsordning byggd på de ovägbara värdena. Vi måste nöja oss med att gå i efterhand efter de stora makterna. Denna dvärgalåt är ett naturligt utslag av andlig fattigdom. Eljest skulle vi förstå, att en riktig tanke är en stormakt, var den än befinner sig. Ibland har den utrikespolitiska samhörigheten med Norge och Danmark verkat hämmande, enär i dessa länders utrikesdepartement och utrikespolitik berörda klenmodighet gjort sig särskilt gällande. Ett exempel på följderna må belysa detta. Vid ett nordiskt allmänt fredsmöte i Kristiania under krigets första hälft föreslogs från svensk sida en appell till tyska regeringen och tyska folket till förmån för Nordslesvigs återförening med Danmark. Det gjorde ett djupt intryck på många, när detta förslag bekämpades av norska och danska riksdagsmän, och från de senares sida enskilt t. o. m. förklarades att, om ett sådant uttalande blev antaget av mötet, måste

de lämna detsamma och resa hem. Så invecklat liten kan ett lands politik verkligen bliva på grund av förhållandena.

För den som fruktar avrustning och i själva verket också en effektiv nedsättning i rustningarna borde väl då ligga om hjärtat att söka borttaga grunderna för sin fruktan. Ytterst hänföra sig denna till bristen på en verklig rättsordning. Man söker väl fortfarande skaffa mellanfolklig domstol, men det nedlägges föga nitälskan i att skynda till och skaffa domstolen en lag att döma efter. I brist på sådan lag måste ju domstolen döma efter sitt godtycke, eller ock undandragas de vitala frågorna, såsom därför ock fortfarande sker. En sådan skyndsamt erforderlig lagstiftning är fastsläendet av *nationernas självbestämning*s rätt. Detta borde ganska mycket för de räddhågade skapa trygghet icke minst för de små nationerna. Man skulle då kunna med ökad tillförsikt gå till överläggning om avrustning eller åtminstone till någon effektivitet i minskning av rustningarna, om man ställde sig på den senare linjen. Äntligen kunde också sparas ganska avsevärt och man undgick att vidare fördumma sitt folk åtminstone med militarism. Vilket livligt intresse ådagaläggas för en sådan angelägenhet och vilken verksam organisation står tillbuds för att tillgodose densamma i svensk utrikespolitik?

*Nationernas självbestämning*s rätt såsom såd för avrustning och nedsättning i rustningarna.

Vid flera tillfällen och senast i framställningar till 1921 års riksdag har framhållits, hurusom den hos oss år 1920 införda »parlamentariska kontrollen på utrikespolitiken» blivit förnämligast ett sken. Makten ligger fortfarande hos regeringen med dess utvidgning i utrikesnämnden, vilken senare alltjämt genom sekretess och andra skrankor skiljts från riksdagen och folket och intimt sammanlänkats med regeringen.

Nu har emellertid en alldeles okontrollerad parallell institution bildats i den av regeringen från år 1918 tillsatta kommitté, som då officiellt benämndes kommittén för tillvaratagande av de neutrala staternas intressen och numera i dagligt tal kallas *kommittén för frågor rörande nationernas förbund*. Ordförande har varit friherre Marcks von Würtemberg, men efter dennes entledigande sommaren 1921, erhöll kommittén den 12 augusti samma år till ordförande herr Tryggvæ samt till ledamöter herrar Adelswärd, Undén, Branting och Lövgren med fru Bugge-Wicksell som sekreterare. Det är ungefär samma ledamöter och samma sekreterare, som pläga förordnas att företräda Sverige vid förbundets delegerademöten. Denna kommitté avger själv betänkande till regeringen om de lämpliga instruktionerna för de svenska ombudena vid dessa möten. Detta betänkande är en hemlig handling och publi-

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 3 saml. 32 häft. (Nr 89—91.) 2

ceras icke och kan således ännu mindre kritiseras. Så ser den parlamentariska kontrollen ut i detta fall. På grundval av nämnda apparat föres talan för »Sverige», och därmed få både riksdag och folk låta sig nöja.

Det är icke värt, att förtrytas över något. Vi befinna oss ju i en politisk stenålder och redskapen bliva därefter. Företeelsen är emellertid intressant såsom ett bevis för, hur konstlad och ytlig uppdelningen är mellan höger och vänster, sedd i tidsåldrarnas och den mänskliga naturens ljus.

Nå under tio år hade kämpats förgäves för att svenska riksdagen och nordiska interparlamentariska förbundet skulle förordad ett svenskt eller nordiskt initiativ för att föra fram de ofrånkomliga rättstankarna och däribland även det mellanfolkliga lagfästandet av nationernas självbestämmningsrätt. Förbundet hade tidigare lämnat den senare frågan utan avseende och två gånger t. o. m. förklarat, att den icke föll inom dess verksamhetsområde. Hösten 1920 beslöt förbundet omsider uttala sig för denna sak och förordad grundsatsens upptagande i nationernas förbunds konstitution, varom de nordiska regeringarna skulle underläggas. Riksdagen, som ditintills också avvisat saken upprepade gånger i enlighet med samtliga partiledningarnas önskan, beslöt slutligen år 1921 hos regeringen hemställa om svenskt initiativ till, att rättsgrundsatsen om nationernas självbestämmningsrätt måtte bliva antagen till internationell lag. Motiveringen i den avlätna riksdagsskrivelsen blev visserligen ganska underlig och man måste fråga sig, vem som tillvällat sig befogenhet att tillverka en sådan motivering. Det betonades först såsom en slags ursäkt för riksdagen, att en enskild förening, nordiska interparlamentariska förbundet också uttalat sig för saken, vilken den dock förut upprepade gånger avvisat. Sedan medgavs i motiven, att regeringen nog skötte dylika angelägenheter på bästa sätt. Men riksdagen hade i alla fall velat påminna om ämnet på grund av dess stora betydelse. Denna riksdagsskrivelse remitterades från utrikesdepartementet för yttrande till förenämnda kommitté. Härpå svarade kommittén i skrivelse den 29 augusti 1921, undertecknad å dess vägnar av herr Trygger, allenast följande:

»Efter att hava tagit del av riksdagens skrivelse, får kommittén för frågor rörande nationernas förbund såsom sin mening anföra, att den mycket betydelsefulla grundsatsen om nationaliteternas rätt icke ännu torde vara till sin innebörd tillräckligt undersökt och utredd, för att kommittén skulle vara i tillfälle att nu för Kungl. Maj:t framlägga något förslag att underställas nationernas förbund, och anser sig kommittén därför åtminstone icke för närvarande kunna tillstyrka, att Kungl. Maj:t vidtager någon åtgärd i det i riksdagens skrivelse angivna syfte.»

Det är mig icke bekant, vilka ledamöter av kommittén deltagit i detta negativa beslut, och ärendet finnes icke heller omnämnt i kommitténs arbetsberättelse för året. Emellertid bifölls den 29 augusti 1921 kommitténs förenämnda hemställan av regeringen på utrikesministrernas föredragning.

Med de nyssnämnda fattiga raderna har kommittén censurerat även denna spirande förhoppning om en större svensk utrikespolitik. Sisufusstenen har rullat ned igen. Den, som icke har någon annan utväg än sin svaga röst, får väl nu börja om igen med motionerande, interpellande, hänvändelse till konstitutionsutskottet eller varför icke en direkt, förmodligen verkninglös skrivelse till nationernas förbund.

Utgången har kanske dock sin intresseväckande förklaring. Det nyvaknande svenska och skandinaviska intresset för nationernas självbestämmanderätt, sammanföll med Ålandsfrågans aktualitet. Var det kanske något av ett enskilt intresse, som omedvetet draperade sig i den stora grundsatsen, och har kanske, sedan Ålandsfrågan numera blivit löst, även intresset för rättsgrundsatsen bortfallit?

Det förtjänar ock bemärkas, att nordiska interparlamentariska förbundets beslut i ämnet av år 1920 remitterades av den svenska regeringen den 25 september 1920 till förberörda kommitté, hos vilken denna skrivelse ännu lär ligga. Betyder detta kanske ett utslag igen av en enskild förenings godtagna supremati i utrikespolitikens ledning? Betyder kanske den svenska riksdagsskrivelsens avvisande, att de officiella statsmakterna eller åtminstone icke svenska riksdagen böra inblanda sig i denna monopolställning?

Under så ogynnsamma förhållanden återstår som sagt ingen annan utväg än att vid de tillfällen, som erbjuda sig, försöka sätta frågan på sin spets i den allmänna diskussionen. När jag tänker efter, är det nuvarande läget icke annat än utvecklingen av en tidigare situation, som verkligen var lika eller kanske ännu hopplösare. Det var året 1914 och den dag, då det Hammarskjöldska härordningsförslaget antogs av riksdagen eller man kan gott säga av de tre politiska partierna, vilka alla bemötte det med en viss välvilja och noga sågo till, att lastarena av detsamma icke fingo något rum. Då sattes mot detta uppslukande militärväsende såsom en motvikt fredsfrågan i hela dess vidd. Det förordades en skandinavisk entente eller allians, som till skillnad från tidens vapenallianser skulle ha till syfte ett gemensamt framträdande i fredsfrågan med ett program, som i huvudsak borde innehålla följande:

1914—1922.

1:o) avrustning i allt väsentligt samtidigt i de tre länderna och efter gemensam plan, som även kan taga hänsyn till övergångsformer och upprätthållandet av en kår tillsvidare för gränsbevakning;

2:o) en samfällid deklARATION från de tre skandinaviska länderna till övriga stater, eventuellt efter förhandlingar med de senare, däri, med avvisande av varje befogenhet att träda oss för nära, meddelas, att det stora steget skett på grundvalen av rätten och samtliga staters fredsfästelser i vår tid samt för att giva ett föredöme och ett nytt fruktbart initiativ i uppnåendet av det fredstillstånd i världen och den inre förkovran inom varje land, varpå mänskligheten väntar;

3:o) samråd mellan de tre skandinaviska folken om ett överensstämmande program för ländernas gemensamma framträdande utåt i fredsarbetet och den internationella rättsbildningen i övrigt;

4:o) samråd mellan de tre folken om överensstämmande riktlinjer för varje lards inre reformarbete med anlåtande av de frigjorda arbetskrafterna och penningmedlen och särskilt ett övervägande, i vad mån en helt annan värnplikt må upprättas för att stärka det unga släktets hälsa samt utföra odlingsarbete och dylikt för att bereda rum för de fattiga i länderna.

Det framhölls, att detta program också kunde betecknas såsom en rationell neutralisering. Dittills kände man ej annat än neutralisering med bibehållandet av militärbördorna väsentligen oförminskade. Det steg, som borde tagas, vore en neutralisering med ett förnuftigt innehåll särskilt i det avseendet, att det åtföljdes av befrielse i det väsentliga även från rustningsbördorna. Den förenämnda deklARATIONEN kunde lämpligen förbindas med föregående förhandlingar med alla övriga makter och framföras såsom ett nytt internationellt problem. Förslaget, som åtföljdes av en utförlig motivering, utmynnade i följande hemställan:

att riksdagen med anledning av det kungl. förslaget till försvarsfrågans lösning ville an hålla, att Kungl. Maj:t måtte jämväl taga initiativ till ett målmedvetet framträdande uti den svenska utrikespolitiken för fredsfrågans lösning i dennas hela vidd och särskilt i syfte att undersöka möjligheten av en entente eller allians mellan de nordiska länderna för en gemensamt företagen avrustning efter det program, som ovan huvudsakligen uppdragits, eller med andra ord för nordens neutralisering med befrielse väsentligen från rustningsbördor.¹

När 1914 års härordning debatterades i andra kammaren, yrkades avslag å densamma under hänvisning till ovannämnda framställning. Luften var mättad med försvarsvänlighet, och talet för fredssaken såsom motvikt mot militärväsendet nedklubbades till och med av talmannen mitt i den, såvitt jag förstår, mest lojala utläggning av ämnet. Det var ett hopplöst företag ibland alla partilidelser. Men den enda utvägen var att sätta saken sålunda på sin spets och därför skedde det.

¹ Motionen nr 202 vid andra riksdagen 1914 i andra kammaren; även tryckt som broschyr på Frams förlag under titeln nordisk avrustning.

Nu känner man förmodligen på alla håll, att denna härordning var för vittfamnande och ute i ogjort väder. Det nuvarande bekymret med minskning i rustningarna betyder i själva verket ingenting annat än den svenska statsmaktens bedrövliga återtag under en sibirisk vinter från 1914 års Moskva. Under allt detta virrvarr och hojtande kring de fallande kolonnerna och den myckna förfelade redskapens nedskrotning på grund av tidens bistra nödvändigheter följer dock fredssaken oss under hela vårt återtag. Den kastar sin skugga framför sig obevekligt ända fram till avrustningen och påminner oss om fåfängligheten i att göra ett miserabelt halt vid något eländigt rastställe.

Då nu den svenska militärkommissionen och de svenska intressena ivrigt söka efter ett sådant rastställe med uppenbar avsikt tillika att göra det permanent, så måste hela saken föras fram på samma sätt som år 1914. Det har ovan framhållits såsom en plikt för svensk utrikespolitik att gå i spetsen i följe med andra eller eusam med kravet på bland annat världens avrustning. Därtill lägges nu liksom år 1914 och de gångna åren därefter ett krav på småstatlig, nordisk eller åtminstone på svensk avrustning i avvaktan på världsavvåpningen.

*Småstatlig,
baltisk,
nordisk eller
enbart svensk
avrustning.*

Skulle så olyckligt vara, att den senare icke ansåges vara en fråga för vår tid, blir, såvitt jag förstår, de små staternas egen avrustning en så mycket större angelägenhet för dem. Det har vid tidigare tillfällen utförligt motiverats, varför mången anser ett sådant steg kunna tillrådas. Ehuru nationalitetsfrågan ännu icke inskrivits såsom en mellanfolklig grundlag, är åtminstone gamla nationers självbestämmanderätt nu så befäst i det allmänna rättsmedvetandet, att det icke kan bli tal ens på något håll om att kränka nordens länder. De små staternas värn ligger uppenbarligen i de rättsliga avgörandena nu mer än någonsin och av vapen hava de inget annat än ofärd att vänta. Ingen kan väl heller föreställa sig, att en svensk avrustning skulle minska aktningen och tryggheten för oss ute i världen. Detta är ju något, som det stora flertalet människor överallt efterlängta och finna vara det enda förnuftiga. En dylik storvulnhet skulle för vårt land säkerligen vara ett vida starkare värn än ett dyrköpt och ändå alltid dåligt militärväsende.

På en avrustad stat kan icke heller från den ena eller andra makten framställas anspråk på att delta med vapenmakt i yttre förvecklingar. Även egna lockelser till deltagande i krig omintetgöres. Likaledes undanrojes genom en avrustning frestelserna på båda sidor att lösa den inre sociala frågan genom ett vansinnigt inbördeskrig.

För att vinna medel till utgifter för omistliga ändamål är som

sagt en avrustning också oundgänglig. Att militärväsendets försvinnande innefattar en betingelse för andlig kultur är visserligen förbiset men icke desto mindre en sanning. Själsodlingen håller sig samvetsgrant borta, så länge idealet för dagen fortfar att vara ett gevär.

Med avrustningskravet har naturligtvis icke tagits avstånd från det behov av en *ordningsmakt* mot våldsvärkare och vidingsmän, som säkerligen ingen statsordning ännu kan undvara. Denna ordningsmakt är dock något annat än det nuvarande militärväsendet. Den måste byggas på annan grund med små proportioner och särskilt måste det tillses, att den blir en neutral inrättning, som ej går i ett partis ledband för politiska syften.

*Fredsfrågan i
hela dess vid
eller den inter-
nationella
rättsord-
ningen.*

Avrustning är emellertid icke något fristående. Den är en länk bland många uti raden av människornas gamla universella rättstankar. Den är ett av de många uttrycken för behovet av den nuvarande till världskrig ledande gudlösa ordningens omskapning till något bättre och löftesrikare.

På denna framtids dagordning stå inskrivet, utom människornas avvapning, även många andra omistliga saker. Såsom nationernas självbestämmningsrätt. Rasernas likställighet. Ett världsspråk, som inläres i alla världens skolor. Lösningen av den sociala frågan genom bortfallandet av skillnaden mellan fattiga och rika eller med andra ord den inre fredsfrågan, liktydig med kristendomens införande omsider i statsstyrelsen. Själarnas kultivering ej blott genom teknisk förståndsutbildning utan ock genom karaktärsdanning och insikt, att ingen samhällskultur kan byggas annat än på individernas kultur, ett nytt skolsystem och en ny själavård med andra ord. Sekretessens avskaffande och införande av öppna förhandlingar. Realdemokrati i stället för formaldemokrati. Och åtskilligt annat.

Även för sådana nödvändigheter måste det finnas plats i en utrikespolitik, som vill föra ett folk och en mänsklighet framåt. Denna plats ha blivit de andliga verkligheterna hitintills förvägrad åtminstone i svensk utrikespolitik och såsom det förefaller även annorstädes med ett eller annat undantag för någon speciell fråga.

Salunda har ovan skildrats, vilken sotdöd svenska regeringen »för närvarande» berett nationalitetsfrågan, sedan riksdagen omsider förmått sig att omfatta densamma. Världsspråksfrågan var nära att förra året vinna riksdagens omvårdnad omsider, men den falldes i sista ögonblicket uti andra kammaren av den gamla tidens ande. De svenska världsspråksvännerna ha emellertid ägnat saken en särskild aktion hos bland

annat nationernas förbund, där saken ock blivit stödd från andra håll och uppförts på nästa delegerademötes dagordning. Sekretessens avskaffande i utrikespolitiken har vunnit föga understöd och i tillämpningen har efter demokratiens genombrott och försök till reformer tillståndet, såvitt jag förstår, förblivit lika obegripligt som förut, åtminstone i vårt land. Den sociala frågans upptagande till behandling av den svenska statsmakten genom att engagera för densamma allas samveten och statsreligionens evangeliska uppfostringar, har på olika sätt underställts första kammaren. Dessa försök ha visserligen framkallat ett ganska blott leende, en gång till och med vunnit fyratio röster men i övrigt ej lett till något. Dylika ansatser här och var böra dock vara ägnade att småningom verka oroande och upplösande på intressena.

Tauken på människornas avvärning eller åtminstone det egna landets avrustning har som sagt också hitintills icke blott avböjts till vidare utan bekämpats, ja, lett till lagstiftningsåtgärder för att hindra svenska män och kvinnor från att aktivt intressera sig för en sådan sak.

Vid åtskilliga tillfällen ha ock andra rättsfrågor framförts inom riksdagen var för sig. Ibland åter har ifrågasatts ett svenskt initiativ i allmänhet för att i den mellanfolkliga diskussionen framföra fredsfrågan i hela dess vidd. Sådana framställningar ägde rum i andra kammaren vid 1914 års andra riksdag (motion nr 202), år 1915 (motion nr 174), år 1916 (motion nr 219), och år 1917 (motion nr 315), samt i första kammaren år 1919 (motionerna nr 114 och 115) och 1920 (motion nr 226). Åren 1916—1917 väckte saken en viss anslutning från andra kammarens sida, men den förföll på första kammarens avböjande.

Av skäl, som anförts, bör fredssaken även i denna sin allmänlighet nu göra sig påmint. Må vi erinra oss, att till och med instruktionerna för de svenska ombuden vid folkförbundets förhandlingar hållas hemliga. En petition till regeringen hösten 1920 om deras offentliggörande fann regeringen icke förtjäna avseende. Av folkförbundets protokoll finner man emellertid, att de svenska ombuden, som i de löpande frågorna säkerligen gjort sitt allra bästa, däremot icke tillstyrkt regeringen att vid förbundet borde direkt verkas för sådana grundläggande frågor som ovan omnämnts. Man har ansett sig i stort böra föra en försiktig och avvaktande politik, understundom med de stora makternas önskuingar såsom rättesnöre. »Sverige» har därför ej haft mycket att säga i fråga om de ideella makternas suveränitet vid rådslagen om mänsklighetens välfärd.

Vid folkförbundets, interparlamentariska unionens och nordiska interparlamentariska förbundets möten år 1921 sysslades icke med positiva inslag i en mellanfolklig rättsordning i vidare mån än, att folkförbundet som sagt upptog världsspråksfrågan på sin dagordning. Ingressen kretsade kring domstolen men icke ännu för någon lag, som den skall tillämpa. Vid den allmänna fredskongressen i Luxemburg var man däremot något mera positiv i denna fråga.

Den upprepade hemställan, som nu göres, bör såsom även tidigare skett kombineras med en alternativ förväntan, att ett sådant framträdande i svensk utrikespolitik helst må ske genom en samverkan mellan de skandinaviska staterna eller samtliga baltiska stater eller ännu hellre samtliga mindre stater i Europa och till äventyrs även andra.

På grund av vad sålunda anförts, kommer att göras tre yrkanden, framförda i tre olika motioner. I denna motion hemställs nu till en början,

att riksdagen ville hos regeringen anhålla om svenskt initiativ — eventuellt efter samråd skandinaviskt, baltiskt eller allmänt småstatligt initiativ — att i de internationella förhandlingarna om militärväsendet detsamma avrustning och ej blott minskning av rustningarna uppföres på dagordningarna.

Stockholm den 31 januari 1922.

Carl Lindhagen.